

Ф. М. МЕДВІДЬ
В. В. БАРАН

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

В “ЄВРОПУ” ЧЕРЕЗ ВОРОТА ЦАРГОРОДА, АБО ГЕОПОЛІТИЧНІ ДОРОГОВКАЗИ ЮРІЯ ЛИПИ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 1(32), с. 97–102

Розглянуто спроби здійснення стратегічного геополітичного вибору Україною. Запропоновано геополітичну концепцію Юрія Липи як альтернативну.

На двадцятому році незалежності наша держава перебуває в ситуації необхідності здійснення стратегічного геополітичного вибору. Як усередині країни, так і ззовні активно циркулюють різноманітні бачення майбутньої ролі України у світовій спільноті. Аналіз актуальних у середовищі українського політикуму ідей дає можливість стверджувати про наявність трьох основних геополітичних концепцій [11; 12], що впливають з певних положень вітчизняного законодавства.

Концепція перша: Україна – позаблокова (нейтральна) держава. (Вісь Київ – Київ.)

У прийнятій 2 липня 1993 р. Постанові Верховної Ради “Про Основні напрями зовнішньої політики України” було прописано, що “Україна здійснює відкриту зовнішню політику і прагне до співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав чи груп держав” [14].

Законом України “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики” від 1 липня 2010 р. вищезгаданий документ було визнано таким, що втратив чинність. Натомість геополітична стратегія нашої держави була законодавчо закріплена у такій редакції: “Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур” [2].

Варто зазначити, що в тексті Конституції немає жодного слова про позаблоковість чи нейтралітет нашої держави. Щоправда, у ст. 17 Основного Закону йдеться про недопущення розташування іноземних військових баз на території України [1].

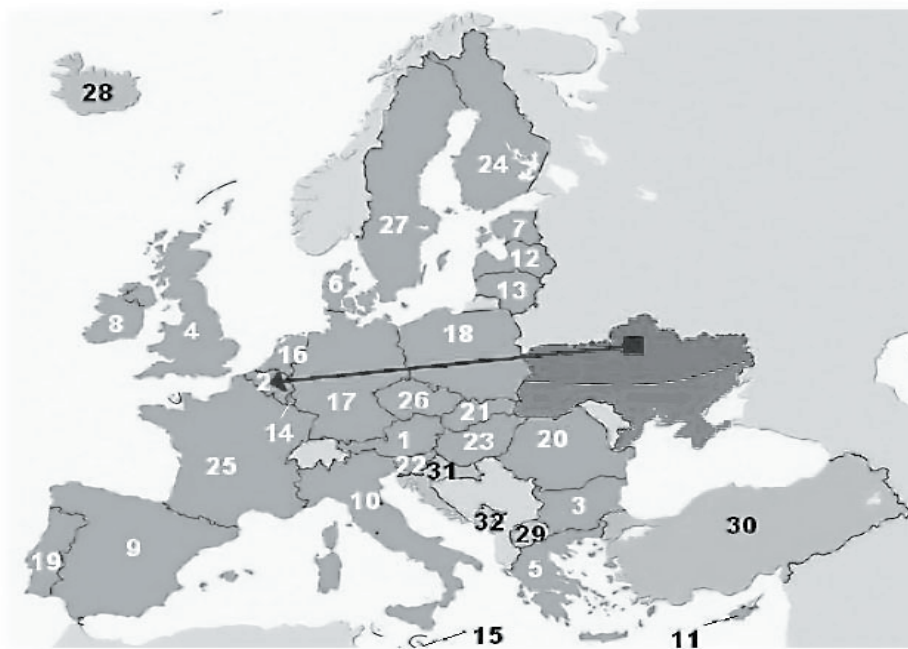
Зваживши плюси та мінуси цієї концепції, можна стверджувати, що позаблоковість (нейтралітет) дасть змогу Україні здійснювати багатовекторну зовнішню політику. Проте, водночас, існує небезпека опинитися осторонь багатьох вигідних світових геополітичних процесів. Тому, свідомо міжнародна самоізоляція нашої держави є дуже непевним кроком.

Концепція друга: Україна – європейська держава. (Вісь Київ – Брюссель.)

У Законі України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. одним з основних напрямів державної політики було вказано набуття членства у Європейському Союзі [3].

На сьогодні повноправними членами найпотужнішого об’єднання Старого світу є 27 країн. Ще п’ятьом державам надано офіційний статус кандидатів на вступ до ЄС у найближчому майбутньому (див. рис. 1).

З огляду, насамперед, на політичний та економічний потенціал Європейського Союзу, для України приєднання до цієї конфедерації є дуже перспективною геополітичною

Країни – члени ЄС:
 1. Австрія; 2. Бельгія; 3. Болгарія; 4. Велика Британія; 5. Греція; 6. Данія;
 7. Естонія; 8. Ірландія; 9. Іспанія; 10. Італія; 11. Кіпр; 12. Латвія; 13. Литва;
 14. Люксембург; 15. Мальта; 16. Нідерланди; 17. Німеччина; 18. Польща;
 19. Португалія; 20. Румунія; 21. Словаччина; 22. Словенія; 23. Угорщина;
 24. Фінляндія; 25. Франція; 26. Чехія; 27. Швеція.

Країни – кандидати на членство в ЄС:
 28. Ісландія; 29. Македонія; 30. Туреччина; 31. Хорватія; 32. Чорногорія.

Рис. 1. Україна та Європейський Союз

метою [10, 59–68]. Першим кроком на шляху до більш інтенсивної інтеграції має стати підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке буде можливе вже у грудні 2011 р. При цьому, слід зазначити, що обрання вектора “Захід” може погіршити зовнішні відносини нашої держави у напрямку “Схід” (особливо відносини з Росією).

Концепція третя: Україна – пострадянська держава. (Вісь Київ – Москва.)

“Україна розглядає Співдружність незалежних держав як міжнародний механізм багатосторонніх консультацій і переговорів, що доповнює процес формування якісно нових повномасштабних двосторонніх відносин між державами-учасницями і має на меті сприяння більш успішному вирішенню проблем, які виникли після розпаду Союзу РСР. ... Україна уникатиме участі в інсти-

туціоналізації форм міждержавного співробітництва в рамках СНД, здатних перетворити Співдружність в наддержавну структуру федеративного чи конфедеративного характеру” [14], – ці позиції були викладені в Постанові Верховної Ради “Про Основні напрями зовнішньої політики України”. У Законі України “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики” такі питання вже не стоять.

Це яскраве свідчення того, що з кожним наступним роком після розпаду Радянського Союзу значення Співдружності незалежних держав усе більше нівелюється. Нині Росія, Білорусь та Казахстан активно реалізують інший “ностальгичний” проект – Єдиний економічний простір.

Акцентуючи зовнішньополітичну увагу на пострадянському просторі Україна може втратити європейську складову дихотомії “Схід –

- Пострадянські країни:**
 1. Естонія; 2. Латвія; 3. Литва.
Пострадянські країни – члени СНД:
 4. Вірменія; 5. Киргизстан; 6. Таджикистан; 7. Туркменистан; 8. Узбекистан.
Пострадянські країни – члени СНД та ЄЄП:
 9. Білорусь; 10. Казахстан; 11. Росія.
Пострадянські країни – члени СНД та ГУАМ:
 12. Азербайджан; 13. Грузія; 14. Молдова; 15. Україна.

Рис. 2. Україна та пострадянський простір

Захід”, але відновить ряд втрачених економічних зв’язків. Та, все ж, ринки ЄЄП та ЄС на сьогодні є неспівмірними.

У 1997 р. для протистояння впливу Росії у регіоні Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова створено організацію ГУАМ [13], членом якої протягом 1999–2005 рр. був і Узбекистан.

Орієнтовний розподіл сил на пострадянському просторі подано на рис. 2. Слід зауважити, що вихід Туркменістану та Грузії з СНД і формальний статус України як спостерігача в цьому об’єднанні, по-суті, не змінює поданої розстановки сил.

Крім наведених трьох актуальних геополітичних стратегій, в історії України можна відшукати й альтернативну концепцію. Проте на сьогодні вона чомусь є більш цікавою для політологів, ніж для політиків.

Концепція четверта (альтернативна): Україна – чорноморська держава. (Вісь Київ – Стамбул.)

У Постанові Верховної Ради “Про Основні напрями зовнішньої політики України”, що втратила чинність, було зазначено, що: “Інтереси України як морської держави вимагають надання пріоритетного значення активізації її участі у Чорноморському економічному співробітництві та Дунайській комісії, поступового налагодження широких контактів на Середземноморському напрямі” [14].

Перевагами цього геополітичного варіанта не є позиціонування України як регіонального лідера, а можливість висувати власні умови щодо розбудови цих перспективних проєктів. (Інтеграція в ЄС чи ЄЄП можлива лише при виконанні вже стійких нормативів.) Крім того, надання пріоритетного значення “Півдню” майже не вплине на відносини з країнами осі “Захід – Схід”.

Примітно, що в працях “Призначення України”, “Чорноморська доктрина”, “Чор-

номорський простір” і “Розподіл Росії”, які також відомі під назвою “Всеукраїнська трилогія” [7; 8], видатного вітчизняного геополітика Юрія Липи (1900–1944) можна відшукати низку надзвичайно актуальних на сьогодні моментів.

По-перше, у роки Першої світової війни [6] та міжвоєнний період чотири провідні країни Європи – Великобританія, Німеччина, Італія та Радянський Союз намагались збільшити власні території своїх “світів”. Причому, у планах, як мінімум, двох держав з цього переліку чітко простежувались експансійні апетити щодо українських земель.

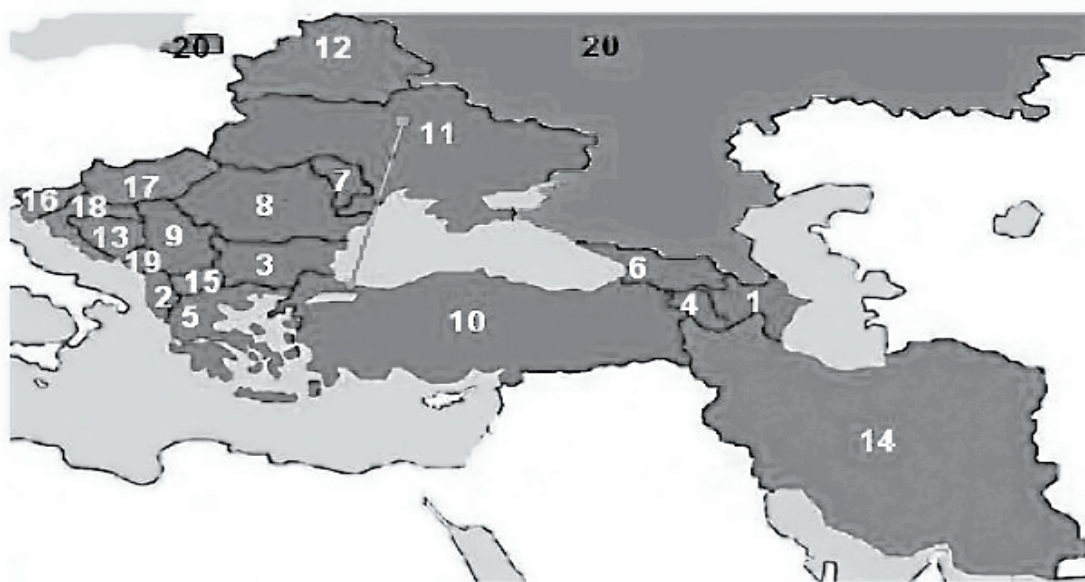
Після Другої світової війни три геополітичні центри Старого світу – Лондон, Берлін та Рим – стали апологетами створення Європейського Союзу, більшість установ якого тепер базується в Брюсселі (Бельгія). Водночас Москва після розпаду СРСР прагне

не відновити “русский мир”. Київ знову фігурує в проектах розширення провідних континентальних блоків.

По-друге, складена на основі ідей Ю. Липи картопроекція витоків української раси справді слугує стратегічним дороговказом для сучасної вітчизняної геополітичної діяльності [9, 10–11].

По-третє, мислитель визначив вісь “Схід – Захід” як споконвічну лінію ідейного розколу України, яку дуже часто використовували для посилення своїх територіальних інтересів сусідні держави [4, 10].

Тому, на думку автора “Всеукраїнської трилогії”, тільки вісь “Південь – Північ” є віссю українських земель. Це диктується як природними (більшість українських річок впадають у Чорне та Азовське моря), так й історичними (ефективним багатотисячолітнім взаємообміном) чинниками. “Ця українська

Країни Чорноморського регіону (за Ю. Липою) – члени ОЧЕС:

1. Азербайджан; 2. Албанія; 3. Болгарія; 4. Вірменія; 5. Греція; 6. Грузія; 7. Молдова; 8. Румунія; 9. Сербія; 10. Туреччина; 11. Україна.

Країни Чорноморського регіону (за Ю. Липою):

12. Білорусь; 13. Боснія і Герцеговина; 14. Іран; 15. Македонія; 16. Словенія; 17. Угорщина; 18. Хорватія; 19. Чорногорія.

Країни – члени ОЧЕС:

20. Росія.

Рис. 3. Україна та Чорноморський регіон

вісь Південь – Північ є одною з найатракційніших геополітичних осей на просторах між “Балтією й Уралом” [7, 310].

По-четверте, “Митний союз чорноморських держав з’єднає тривало і міцно кількадесят народів над Чорним морем в одне велике державне господарство. Бо тепер є доба великих державних господарств” [8, 97]. Це геополітичне передбачення Ю. Липи здійснилось 25 червня 1992 р., коли була підписана Стамбульська декларація “Про Чорноморське економічне співробітництво”.

Варто наголосити, що учасницями цього регіонального об’єднання стали майже всі країни, які мислитель вважав необхідними для реалізації “Чорноморської доктрини” (рис. 3). Відсутність у переліку чорноморських країн Росії можна пояснити тим, що причорноморське побережжя Кубані Ю. Липа відносить до українських історичних земель [5, 20].

По-п’яте, автор “Всеукраїнської трилогії” також точно спрогнозував складнощі зовнішньої політики Незалежної України: “У реальній політиці треба передбачувати максимальну гнучкість. Компроміси, угодовство, зигзаги, відхил від ударів у невідгідній ситуації – це все можливе в поборюванні труднощів. Все ж – вважаємо, що вони є до прийняття, коли з очей не випуститься найголовнішої цілі чорноморської політики України” [8, 7].

Очевидно, що ці та інші геополітичні ідеї Юрія Липи нині потребують ретельного не лише політологічного, а й політичного аналізу. А зовнішньополітична діяльність київських князів і козацьких гетьманів засвідчує історичну спроможність варіанта української інтеграції в “Європу” через ворота Царгорода.

Отже, виважене поєднання кращих напрацювань минулих поколінь інтелектуалів та об’єктивних реакцій сучасників на глобальні виклики забезпечить достойне місце Україні у майбутній геополітичній грі.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010 р. // ВВР України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

3. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

4. Баран В. В. Юрій Липа про політичну суб’єктність української нації та загрози національній ідеї // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: 36. тез наук. допов. VII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (25–26 берез. 2011 р.) – Луцьк: ПП Іванюк В. П.; ПП Петринка А. Ю., 2011. – С. 9–11.

5. Баран В. В. Юрій Липа про геополітичне становище чорноморських держав першої половини ХХ ст. // Матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф.: “Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи” (15 квіт. 2011 р.) – Тернопіль, 2011. – С. 18–21.

6. Головченко В. І., Солдатенков В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: Монографія. – К.: Парламент. вид-во, 2009. – 448 с.

7. Липа Ю. Всеукраїнська трилогія: У 2 т. – Т. 1. Призначення України. – К.: МАУП, 2007. – 336 с.

8. Липа Ю. Всеукраїнська трилогія: У 2 т. – Т. 2. Чорноморська доктрина; Чорноморський простір (атлас); Розподіл Росії – К.: МАУП, 2007. – 392 с.

9. Медвідь Ф. М., Баран В. В. Концепція української раси Юрія Липи: витоки, сучасне прочитання // Наук. пр. МАУП. – 2011. – Вип. 2 (29). – С. 5–12.

10. Медвідь Ф. М. Посилена угода Україна – ЄС в контексті вироблення стратегії національного розвитку // Україна – ЄС: на шляху до нового формату відносин: Матеріали міжнар. “круглого столу” (К., 24 квіт. 2008 р.) / Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – К.: НІПМБ, 2008. – С. 59–68.

11. Медвідь Ф. М. Національно-державні інтереси та геополітичні пріоритети України в умовах розширення Європейського Союзу: політико-правові аспекти // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. міжнар. відносини. – 2007. – Вип. 18. – С.44–50.

12. Медвідь Ф. М. Національно-державні інтереси та геополітичні пріоритети України в контексті глобалізації та євроінтеграції // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – Вип. 70–72. – 2004. – 52–54.

13. Медвідь Ф. М., Рзаєв І. С. огли. Україна як член ГУАМ: безпековий аспект // Матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. “Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи” (Тернопіль, 15 квіт. 2011 р.). – Тернопіль: Вектор, 2011. – С. 125–129.

14. Постанова Верховної Ради України “Про Основні напрями зовнішньої політики України” від 2 липня 1993 р. // ВВР України. – 1993. – № 37. – Ст. 379.

В умовах пошуку Україною власного місця у світовій спільноті розглянуто три основні геополітичні концепції. Проаналізовано альтернативну концепцію Юрія Липи “Україна – чорноморська держава”, реалізація якої в майбутньому зможе забезпечити достойне місце України у світі.

В условиях поиска Украиной собственного места в мировом сообществе рассмотрено три основные геополитические концепции. Проанализировано альтернативную концепцию Юрия Лыты “Украина – черноморское государство”, реализация которой в будущем сможет обеспечить достойное место Украины в мире.

In the conditions of search of own place Ukraine three basic geopolitical conceptions are considered in a world association. Alternative conception of Yuriy is analysed Linden-trees “Ukraine is the black sea state” realization of which in the future will be able to provide the deserving place of Ukraine in the world.

Надійшла 21 грудня 2011 р.